

LJÓÐSKIFTI Í FØROYSKUM

AV SAMA SLAG SUM „SKERPINGIN”
Í FRUMNORRØNUM OG GOTISKUM

FRÁGREIÐING FYRI FYRST

Eftir *Chr. Matras*.

Fari her í stuttum at siga frá úrslitum, eg haldi meg hava fingið burtur úr rannsókn í føroyskari ljóðsögu. Tað eru hövuðsúrslit, eg meini við; eykaúrslit, hóast tey eru fródlig, fara at bíða, til ritgerðin um sjálva rannsóknina verður lögð fram fyri almenning.

Sum yvirskriftin sigur frá, haldi eg okkum í føroyskum hava havt eitt ljóðskifti — man vera hent millum 1400 og 1600 — av sama slag sum tann »skerpingin«, ið er til skjals í gotiskum og norrønum máli, og sum har helst er fyrndargomul. Áðrenn eg nevni dømi, so tit fáa at vita, hvat ið eg meini við, fari eg at siga frá, at summir málfrøðingar hava kallað hitt fyrndargamla ljóðskiftið *verschärfung*, aðrir *schärfung*, og at summir bert kalla fyrbrigdið »gg-innskot« o. til.; aðrir tosa um *differentiation* (fráskiljing) ella *segmentation* (skurð). Növnini vísa okkum bert, at menn hava skoðað hina ljóðligu sannroyndina úr ymsum hornum.

Sannroynd er hetta: gotiskt *haggwan*, nýisl. *högga* (norskt *hogga*, för. *högga* o. s. fr.) er sama orðið sum

fornhátýskt *houwan* (nýhátýskt *hauen*); av hesum tora vit at halda, at *haggwan*, *höggva* o. tíl. er komið av einum frumsniði **hawwan*. Sannroynd er eisini hetta: got. *twaddjê*, norr. *tveggja*, er sama sum fornhátýskt *zweio*; av hesum tora vit somuleiðis at halda, at hin gotiski og hin norröni formurin báðir eru komnir úr frumsniðinum **twajjo*. Hetta vóru tvey dømi úr mongum. Eitt *ggv* er vaksið fram úr —*ww*—, tá ið sjálvljóð kom aftaná; *ddj* (got.) ella *ggi* (norr.) úr —*jj*—, tá ið umstöðurnar eru tær somu.

Sannroynd í föroyskum er hetta: *reuva*¹⁾, *rouva* er vorðið *reggva*²⁾, *ræggva* (skrivað *rógva*; fornnorr. *róa*), *búuva* er vorðið *biggva*³⁾ (skrivað *búgva*; fornnorr. *búa*) o. s. fr. Og *tuju* er vorðið *tujddju*⁴⁾ (skrivað *túggju*, fornnorrönt *tíu*) o. s. fr.

Dömini úr hinum báðum germónsku málunum og tey úr föroyskum sipast so nógv, at her mugu ljóðlíkindini hava verið tey somu. Men í norrönum-gotiskum tykir upphavliga altíð eitt sjálvljóð at hava komið beint aftaná —*ww*— og —*jj*—. Hvussu er við föroyskum? Sum hvør maður í Föroyum veit, hava vit eina rúgvu av einstavilsisorðum, sum enda við »(g)gv« og »ggj«, t. d. *brígv*⁵⁾ (skr. *brúgv*, eldri *brú*), *regv*⁶⁾ (skr. *rógv*, eldri *ró*), *blujdj*⁷⁾ (skr. *blýggj*, eldri *blý*) o. s. fr. Vísir hetta ikki, at föroyska ljóðskiftið kortini má vera íkomið av øðrum orsökum? Neyvan. Nýggjar rannsóknir í málinum í kvæðauppskriftum, í orðabók Svabos og í talaðum bygdamáli geva okkum gruna av, ja, eg haldi eg tori at siga vissu fyri, hvussu ljóðskiftið hevur vaksið seg fram í slíkum förum. Orðasnið sum *sjó* (skr. *sjeu*, *sjou*), *frú* (skr. *fruv*, *fruu* o. tíl.), *moy* (skr. *moy*) eru heldur vanlig í kvæðauppskriftum, nógv, nógv vanligari enn formar við ongum »(g)gv« og »ggj«, tá ið sjálvljóð stendur beint aftaná. Kvæðamálið vísir so tann vegin, at einaferð

1) Svabo hevði skrivað *reua*. 2) Svabo skriar *rögva*. 3) Svabo skr.: bygva. 4) Svabo skr.: *túggju*. 5) Svabo: *brygv*. 6) Svabo: *rögv*. 7) Svabo: *blujgj*. 8) Svabo skrivaði: *frygvín*.

varð sagt frú, men frúgvín (t. e. fruu, friggvín⁸) o. s. fr. Dyggari prógv verða nevnd seinni.

Tá ið dr. Jakob Jakobsen í 1890-árunum ferðaðist um landið, skrivaði hann upp tvey staðanövn, sum — óbundin — itu — *gjó*, *annað Brettugjó* (—dzeu) í Eysturoy, hitt *Káragjó* (—jou) í Suðuroy. Hetta haldi eg vera leivd frá teirri tíðini, tá ið til bar at siga *gjó*, men — bundið — *gjógvín*.

Mong einstavilsisorð hava ongantíð »(*g*)*gv*« ella »*ggj*«, t. d. *tú*, *tí*. Øðrvísi er — ella var — við orðunum *jú* og *nú*, tey itu í summum umstöðum *jígv* og *nígv* (Svabo skrivar: *jygv*, *nygv*). Samlíkt er við orðinum *tó* ella *hó* (í forn máli *bó*), sum vit brátt fáa síggja. Eisini orðið *ei* hevði í summum förum annað snið. — Eg nevni nú dömini úr orðabókahandritum Svabos: *'aammin o jygv ettir*, gid det maa blive ja og ammen! osi qvam certissime exveniat! Hetta er uppskrivað o. u. 1810. Stutt aftaná 1800 hevur hann skrivað hetta: *'ajgj*, ja, immo, i dette: *ajgj o ikkji*, imellem begge, tvilsomt, dubie'; her hevur Svabo sjálvur ikki rakt við, at *'ajgj* var sama sum *'aj*' (t. e. *ei*). Í talumáli suður í Vági eitur *nú nígv* í einum sambandi: *nígvisteani* (t. e. nú-í-staðni). Í orðinum *hóast*, *tóast* og *tóat* (fornn.: *bó at*) havi eg einans ferð funnið formar við *gv* (Svabo í kvæðauppskrift *högvast*), og um *tó ið*, *hóið* (fornn.: *Bó er*) er tað sama at siga; Svabo sniðini *teuĩ*, *heuĩ* og *högvĩ* (hetta seinasta bert í orðabókini).

Vit hava her nú nevnt fleiri dømi um tað, at *tvíljóðini* framman fyri sjálvljóði fáa ella kunnu fáa (*g*)*gv* ella *ggj*. Men eitt fari eg at nevna afturat: *egvðar* (t. e. *óar*) og *egveati* (t. e. *óæti*) hava sama framljóð av fyrstu tíð sum t. d. *ólíkur*.

Hetta fer so at vera nóg mikið her. Vit hava funnið fram á so nógv, ið vísir, at »(*g*)*gv*« og »*ggj*« eru uppkomin framman fyri sjálvljóði, at vit tora at halda, at her er eingin ivi. Kortini fari eg at nevna tað, at Svabo hevur orðfelli sum *feara uj kleaĩni* (fara í klæðini), men eisini *feara*

ujgj (fara íggj), tá ið einki navnorð ella navnorðskent stendur beint aftaná. Hetta kundi víst hin vegin: at »(g)gv« og »ggj« væl kundu vaksa fram í einstavilsisorði, sum hefur trýst. Men hetta er so einasta undantak, eg kenni. Mína ætlan um hetta »undantakið« fari eg at flyta fram á öðrum stað.

Summary

Between 1400 and 1600 from the last component in faroeic diphthongs (both original and — mostly — secondary diphthongs) has evolved a consonantic part, in such way that the final labial vowel (*u*) appears as (g)gv (clusil plus *v*), while the palatal works out a (palatal) affricat. We thus get norse *róa*, older faroeic (in the 14. century) *reu(v)a*, or *rou(v)a*, more recent faroeic *reggva* or *råggva* (normal writing: *rógva*); norse *búa* is now *biggva* (normal writing: *búgva*; J. C. Svabo — in the 18.th century — writes: *bygva*); norse *tíu*, older faroeic: *tuju*, newer faroeic *tujddju* (normal writing: *tíggju*; Svabo writes: *tujggju*). The task is to prove that the evolution which now appears both before vowel and at the end of monosyllables, originally only existed before vowels. The evolution in Faroeic is parallel to the »schärfung« in norse-gothic.

VILLUR

- Bls. 112 2. regla úr erva stendur 9—10/5 og 22—23/5
les: 10/5 og 23/5
- Bls. 146 12. regla úr neðra stendur 40 cm
les: 40 m
- Bls. 169 12. regla úr neðra stendur Tessvegna
les: Tíverri